

Ələvsət BƏSİRLİ

(Əvvəlki №25 sayımızda)

Kərbəlayi Bəşirin törəmələrinə - övladlarına, nəvə-nəticə-kötükcələrinə -bütün soyadına el içində Kəlbə Bəşirilər deyiblər. İndi də belə deyirlər. Bir də deyirlər ki, Kərbəlayi Bəşirilər "əkib-becərən", "tikib-quran" adamlardır, "üzü çörəkli"dirilər.

Tikib-qurmaq, yaratmaq elə bil alın yazısıdır bu nəslin. Bu səhildən o sahile qnad açan Cəngəndə keçən əsrin 34-cü ilində Bəşir kişinin ailəsində bir oğul dünyaya gəldi. Elə oğul ki, zaman keçdikcə boylu-buxunlu bir kişi oldu, babalarının gözəl ənənələrini yaşatdı, tikib-qurdu, yaratdı və sığmadı Cəngənə: yollar uzandı Muğana, Milə, Şirvana, Arana. O, bir-birindən gözəl, yaraşıqlı, müasir binalar ucaltdı. İllər ötdükcə bütün ölkədə tanındı, sırası içindən tikinti tröstinin rəisi, nazir müavini vəzifəsinə yüksəldi, səlahiyyətinə baxmayaraq öz inşaatçı peşəsindən qürur duyan, adı fəhlə, bəna, sivaqçı, qaynaqçı ilə çiyin-çiyinə çalışan əsil zəhmət adamı, tikib quran, yarıdan, xeyirxah İnsan kimi böyük hörmət sahibi oldu.

Onu el gözündə ucaldan, fəxri ada, dövlət təltiflərini, mükafatları layiq edən sənətli təşkilatçılığı, peşəkarlığı, bacarığı ilə birlikdə böyük zəhməti idi. Bu ağır zəhmət yoluna o, müharibə illərində qədəm qoymuşdu. Cəbhədə vuruşan atalarını anlarımız əvəz etdikləri, övladlarını yaşatmaq naminə kişi qeyrətli çalışdıqları məşəqqətli illərdə! Mən anamın tek uşağı idim. Mədəni xala isə çörəyin qəhətə çıxdığı, aclığın qənim kəsildiyi bir zamanda dörd övladını dolandırmalı idi. Belə çətin vaxtda Səfər ailənin böyük oğlu kimi uşaqlığına "Əlvədə" deyib, həddi-bülüğa çatmamış ağır zəhmətə qatlaşdı. Dövrünün sətir sınağının sındıra bilmədiyi anasına gündüzlər tarlada, bağ-bostanda kömək etdi, gecələr Kürdün balıq tutub sübh çağı kasıb süfrələrinə çatdırıdı...

Və mən uşaqlığı arxa cəbhədə puç olmuş atasız yaşadılarının mənəvi valideyni, Səfərin ehtiramla "dədə" dediyi əmisini, ev-ev, kənd-kənd ayaq döyüb yarınc əşirdirlərdən son tikəsini əsirgəməyən Əjdər müəllimi xatırlayıram.

Sinədəftər idi, söz-söhbəti bitib-tükən-mozdi Əjdər müəllimin. Nəslimizin, soyadımızın canlı şəcərəsi kimi ulularımızdan danışar, ibratnamiz söhbətlər edərdi.

* * *

Palıd torpağın dərinliyinə kök atdığı kimi o da öz elinə, ata-baba yurduna qırılmaz təllərlə bağlı idi. Ömrü boyu harada, hansı vəzifədə işləyir işləsən həftəsonu doğma kəndinə, ata-baba ocağında ucaltdığı bağlı-bağatlı evinə gəlib, Kürün bu axarlı-baxarlı sahildən rahatlıq tapardı. Kəndin abadlaşmasına, ev tikib sar-sahman düzəldənlərə köməyini əsirgəməzdi, yol çəkirdirdi. İllər uzununu rayon mərkəzinə, şəhərə, qəsəbələrə gedib-

gəlməkdə əziyyət çəkən kənd camaatı geniş, rahat asfalt yola indi "Səfər yolu" deyir, rəhmət diləyir dünyasını dəyişənlərə...

...Kür sakit axanda baxdıqca rahatlanır, tamaşasından doymursan. Amma yatağına sığmayanda kənd-kəsəyə, el-obaya müsibət gətirir, adamları səksəkəyə salır. Belə vaxtlarda onun da yuxusu eşşə çəkildir. Tikinti işçilərini, texnikanı Kürün qırağına yığır, daşqının qarşısına sədd çəkə-çəkə gəcəni gündüzə qatır.

O, yeri gələndə sətir, ötkəm olurdu. Amma eyni zamanda qətiyyətli, obyektiv, ədalətli idi. Heç vaxt "yoruldum" deməzdi. Yaxınları, birlikdə çalışdığı həmkarları yaxşı bilirdilər ki, bu söz ona yaddır. Təbiətən narahat adam idi. Elə bitib tükənməyən işləri də belə tələb edirdi. Rəisi olduğu idarənin, sonralar Baş idarənin, nazirliyin tikinti obyektləri az qala bütün respublikaya "səpələnməmişdi". Belə genişmiqyaslı işə rəhbərlik edən adam rahat ola bilməzdi. Bir-birindən uzaq tikintilərə sadəcə baş çəkməzdi, qarşıya çıxan problemləri yerində həll edər, çətinlikləri aradan qaldırardı.

İş-gücündən vaxt tapanda, imkan olanda görüşürdük, söhbətimiz tuturdu. Ağillı, mə-

Canımdan əziz olan
Üstündə çiçək solan
Şor Muğan torpağı ver.

O, astadan dediyim misralardan təsirləndi:

- Gözəl deyib. Baxın, Kərbəlayi Bəşir gicovundan bir az irəli Kürqaraqaşlıdır, Əliğa Kürçaylının kəndi. Dədə-baba yurduna tez-tez baş çəkərdi. Deyərdi ki, dünyanın çox yerində olmuşam, bizim bu yerlərdə tay görməmişəm. Bura mənim cənnətimdir.

Yenə gözləri yol çəkdi, dərindən köks ötürdü:

- Kənddə ev tikdirirdi, yarımqıç qaldı, ömrü kimi. Fələyin namərdliyinə bax, o cür sağlam adam qəfildən elə xəstəliyə tutuldu ki...

O vaxt kimin ağlına gələrdi ki, az sonra, yetmişə çatmamış onun həyatı da gözəlilmədən qırılacaq...

Ömür boyu mənə dayaq, doğmadan-doğma, böyük qardaş əvəzi, əsil sirdaş, etibarlı dost, müdrik ağsaqqal olan, adı böyük həflərlə tərcümeyi-halına yazılan İnsanın faciəsindən nələrdən danışmaq çox ağırdır... "Əfsus, gedən vaxt deyil, bizik".

ÖMÜRYOLU

Xatirə-povestdən səhifələr

raq doğuran söhbətlərinə, dəyərli məsləhətlərinə özümde mənəvi ehtiyac hiss edirdim. Onun müdrik, ibratnamiz söhbətləri, məsləhətləri mənə dünyaları dəyişmiş ağsaqqallarımızı - Əjdər müəllimi, Allahverən kişini, Əmir əmini, Qardaş dayını xatırladırdı...

Bir dəfə gözüme yorğun, bir qədər üzgün, nasaz dəydi. Neçə illərdə ilk dəfə onun dilindən "yorulmuşam" kəlməsini eşidəndə təəccübləndim. Onda nikbin ovqat oymaq üçün örkəyə söz atdım:

- Deyirlər, Səfər bu qədər tikir-qurur, heç yorulmaq bilmir, məşallah, polad kimidir.

Sakit axan Kürün sularından gözlərini çəkmədən dərin fikrə gətdi. Həmişə sapaşlam, uca, düz qaməti sanki sustalmışdı. Seyrəlməmiş çal saçları, üzündəki qırışlar diqqətimi cəlb etdi. O, handan-hana özünəməxsus səmimiyyətlə:

- Vaxt vardı iş-gücündən doymazdım, - dedi. - Bilməzdim yorulmaq nədir. - Gözləri yol çəkdi, dərin köks ötürüb etiraf etdi. - Amma axır vaxtlar yaman yoruluram. Özüm də məəttəl qalıram. Axır ki, həkimə gətdim. Dədi ki, özünü çox yormusan, sonin dərmanın istirahətdir.

Qayğılı gözlərini üzümə zillədi, qoluma girib sirt açırımı kimi pıçıldadı:

- Gecəni yaxşı yata bilməmişəm. Özümə söz verməmişəm ki, bir il də dözəcəyəm, düz 70 yaşım tamam olan gün vəzifəmin daşını atacağam. Sonra Allah verən ömrün qalan günlərini burada, öz həyat-bacamda, Kür qırağında, ailəm, nəvə-noticələrimlə keçirəcəyəm.

O, Səmədə tərəf dönərək nəvəzişlə başına el çəkib mənə razılığını bildirdi:

- Yaxşı eləmişəm, oğul balanı gətirmişəm. Övlad görək əsil-kökünü tanısın, dədə-baba yurdunu qarış-qarış gözsün.

Onun bir qədər kövrək, lakin qürur dolu inamla dediyi sözlər şair həmyerlimizin məşhur misralarını yadıma saldı:

Sən mənə ömrüm boyu
Bir bulanaq Kür suyu,
Bir söviyə yarpağı ver.

Bu müdrik kəlamı yaşa dolduqca tez-tez xatırlayıram. Doğma yerlərə baş çəkəndə xatirələr ümmanına qorq oluram. Bu gün də belədir. Kür qırağında, yaşılığa bürünmüş səhildə ata-baba yurdumuza seyr edirik. Adətən onunla birlikdə gəzərdik bu yerləri. Qədim türk ellərindən mənəbəyni götürüb dağlar, yarıqanlar aşan, Muğanda Arazla qol-boyan olan, Salyanda sakitləşib səhillərə sığal çəkə-çəkə Xəzərə can atan Ana Kürün bir vaxtlar əsəblərə məlhəm olan qeyri-adı sükutu bu gün qəlbimi sıxır. Xatirələr buraldığından çıxa bilmirəm. Səfərin yerli görünür.

Və bərdən bu əsrarəngiz süket içində qulağıma səs gəlir, Kürün səsi... çox uzaqlardan, əsrərin o tayından qopub gələn ulularının səsi... Bu dünyada mənalı ömür yaşayan, həyatını zəhmətlə yığan, tikib-qurmağa, yaratmağa həsr edən, ləyaqət, vüqar, kişilik təmsiləli olan, həmişə yeri görünən İnsanın səsi:

Bu qala, bizim qala,
Həmişə bizim qala.
Tikmədim özüm qalam,
Tikdim ki, izim qala!

Atalıydı, analıydı uşaqlar,
Bizim evdə biri vardı, biri yox.

N.Kəsəmənli

* * *

Müharibə illərinin uşaqlığından bəhs edən filmlərə ("Fransız dili çörək"), "Bizim Cəbi müəllim", "Sənəzət dərəsi") baxmaq mənim üçün çox ağırdır: kövrəlirəm, ağrıyıram, göz yaşlarıma uşaqlardan gizlənmək üçün yan otağa keçirəm. Nə deyərək, ataları ağlayır. Əşsi, filmidir də... Ancaq mən bu filmi həyatda görmüşəm, öz həyatımda, yaşadıklarımın həyatında görmüşəm. Çörəyin qəhətə çıxdığı, aclığın qənim kəsildiyini görmüşəm. Elə-belə görmüşəm: yaşamışam, o günlərin, o illərin ağır-acısı canıma, qanıma hopub, yaddaşıma hakim kəsilib.

Lap balaca idim. Acmışdım, yemək istəyirdim. Evdə isə çörək yox idi. Başladım ağlamağa. Susmaq bilmirdim. İndi gör, yazıq anam nə çəkirmiş? Naəlac qalib ölləri ilə əzim tutdu. İradəli, mərd, qüvurlu qadın idi mənim anam. İstəmərdi ki, "çörək" deyib ağlayan uşağının səsinə qonşular eşitsinlər.

Lap yaxınlıqda əmimgil olurdu. Böyük əmim Allahverən çox zəhmli, sətir, zirək, çörəkli kişi idi. Kürün yaxınlığında, Hacı Qəhrəmanlı kəndində böyük bir təsərrüfat başçılıq edirdi. Qohum-əqrəbam, ehtiyac içində olan əsgər ailələrini başına yığıb gəcəni gündüzə qatırdı. Müharibədə döyüşən qardaşlarının, qohumlarının ailələrini ehtiyacın, aclığın amansız pəncəsindən xilas etmək üçün Salyandan buraya gətirmişdi. Əmim dedikcə bacarıqlı təsərrüfatçı, sənətli təşkilatçı idi. Güzəran üçün lazım olan hər şeyi əkdərək becərirdi. Bostanlarda, zəmilərdə nələrdən olurdu: pomidor, xiyar, badımcın, yemiş, qarğız, boranı, günəbaxan, qarğıdalı, arpa, buğda, darı, çəltik. Təsərrüfatın heyvandarlıq ferması da var idi. Yayda-payızda məhsulu yığıb-yığırdırmaq olmurdu. Ardi-arası kosilməyən məşin karvanı məhsulu Bakıya - neft mədənlərində işləyən fəhlələrə daşıyırdı.

Mən sonralar, yaşa dolanda öyrəndim ki, əmim o vaxt "Azneft"-in yarımqıç təsərrüfatına rəhbərlik edirmiş. Məqsəd müharibə dövründə Bakı neftçilərini kənd təsərrüfatı məhsulları, ərzaqla təmin etmək olub. "Azneft" yarımqıç təsərrüfatı texnika, sənaye məhsulları ilə təchiz edirdi, burada işləyənlər üçün mağaza, yeməkkəna açmışdı.

Təsərrüfatda iş sənəmiydi. Sübhün gözü açılar-açılmaz bizim evdə, daha doğrusu, qazmadan (torpağı qazıb, üstünü ağac, çir-çirpə ilə örtmüş, qapını əvəz edən zərər yorğan asmışdılar) anam, xalam Zərzər (erik cəbhədə idi), dayım Qardaş (hələ yeni-yetmə idi, 1944-cü ildə müharibəyə getdi) çıxıb işə gedirdilər. Qazmada bir Züleyxa nənəm qalırdı, bir də mən. Nənəm bütün günün işləyirdi: sarı inayimizi sağib narıxa ötürür, hindən toyuqları çıxarırdı, nehrə çalxayırdı, ocaq qalayıb biş-düş edir, çayı qaynadırdı, cəhəsinə cırdırdı yundan ip düzəldirdi, sonra həmin ipdən balaları üçün yun corab toxuyurdu. Unumuz olanda həyətdə təndirə od salırdı. Onda mənim sevincimin həddi olmurdu. Çünki Züleyxa nənəmin təndir çörəyinin başqa ləzzəti vardı. Unumuz az olurdu, suya qatıb xəmir yoğurmağa çatmırdı. Nənəm bunun da çəmini tapdı, üstəlik qonşu arvadlara da öyrətdi. O, ağillı, zirək, işbilən idi. Qışa çoxlu boranı saxlayırdı. Boranını xəmirə qatıb bişirirdi. Sarı, ləzzətli təndir çörəyinin ətrindən doymaq olmurdu. Bəzən nehrə çalxamağı ilə təndir qalamı eyni günə düşürdü. Bu mənim üçün əsl bayram idi: təzə təndir çörəyi, üstündə də nehrə yağı!

Nənəm dindər idi. Namız qılıb, oruc tutardı. Qıtlıqda, biş-düşünmədi vaxtlarda da orucundan qalmazdı. Yadımdadır: yayın bürküllü, biçinin qızgın vaxtı idi. Yenə çörək qəhətə çıxmışdı. Unumuz qurtarmışdı. Anamın Məşədi Həcər bibisi biçin vaxtı bizə gəlmişdi. (O, hər il yayda Salyandan bizə gələr, biçində iştirak edər, zəhməti müqəbilində başqaları kimi taxıl alardı). Orucluğu. Hər iki qadın obaşdan durub namazlarını qılar, çörək və yavanlıq olmadıq üçün adama bir-iki dilim yemiş yeyib zəmiyə, taxıl biçməyə yollarandı. O vaxtlar kombayn yox idi, taxıl oraqla biçirdilər. Dayım Qardaş da biçində iştirak edirdi. Sonralar danışardı ki, yayın istisinə, susuzluğa baxmayaraq Züleyxa nənəmlə Məşədi Həcər bibi oruclarını pozmaz, qaş qaralanda zəmidən çıxıb, kasıb süfrələrində iftar açardılar.

(Davamı olacaq...)